

tekst, der forklarer den sammenhæng, de indgår i.

Som prototype på den nye serie, er bogen om H. P. Hanssen vellykket. Teksten giver den nødvendige baggrund og billedudvalget er godt og varieret.

Jørgen Fink

Steen Wulff Andersen, H. V. Gregersen, Carsten P. Rasmussen og Hans Schultz Hansen: *Løjt sogns historie* (Skrifter, Udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, 1988). 378 s., ill. 110 kr. medl. 165 kr. ikke-medlemmer.

Bogen er afslutningen på et 30 år gammelt projekt om Aabenraas historie. Ved kommunesammenlægningen i 1970 blev Løjt kommune og Ensted kommune lagt sammen med Aabenraa, og derfor skulle disse sogne også have deres historie. Måske er det baggrunden for, at bogen om Løjt sogn er bygget over en læst, som lokalhistorisk litteratur anvendte for en menneskealder siden.

Bogen begynder med et afsnit om oldtiden, som kun kan have snæver fagarkæologisk interesse. Forfatteren til dette afsnit fremhæver selv indledningsvis, at »vor viden om Løjtland og dets beboere i de allerældste tider er yderst begrænset«. Og efter at have læst afsnittet er man lige vidt.

Anderledes spændende og vedkommende er afsnittet om Løjt sogn i middelalderen. Her bliver de enkeltstående oplysninger sammenfattet til et helhedsindtryk af samfundet i middelalderen. Det følgende afsnit om sognet i 15- og 1600-tallet fremstår med sin skarpe opdeling i de traditionelle områder kirke, landsby og bonde, kroer og krige lidt mere uformidlet, og et afsnit om »Løjtningerne i lyst og nød« virker på-

klistet, alle dets fine og morsomme iagttagelser ufortalt.

Afsnittet byder dog på et fortrinligt kapitel, hvor overgangen fra naturaløkonomi til pengeøkonomi behandles. Her får læseren en god fornemmelse af hvordan overgangen fandt sted i Sønderjylland, oven i købet krydret med en historie fra 1597, hvor en bonde kommer i klemme mellem den nye pengeøkonomi, den gamle naturaløkonomi og ikke mindst hertugen på Gottorp.

Bogens hovedvægt ligger på de to sidste afsnit, som omhandler perioderne fra 1660-1864 og 1864-1970. Den første periode betragtes som Løjt sogns storhedstid, og det havde sin væsentligste årsag i den tidlige udskiftning i sognet. Den fandt sted allerede ved midten af 1600-tallet, og derved fik Løjt et produktionsøkonomisk forspring, fremfor både det øvrige Sønderjylland og resten af Danmark. Udskiftningen var blot ikke så god, som den der senere blev gennemført i de to områder, og det kom til at svie til løjtningerne ved midten af 1800-tallet, hvor uhensigtsmæssig jordfordeling og lang afstand til markerne fordyrede produktionen.

Gennem et grundigt og seriøst arbejde bliver periodens historie afdækket, ved anvendelse af en mængde kilder, der belyser både den lokale, regionale og til en vis grad nationale historie. Først sætter afsnittets forfatter Carsten P. Rasmussen tingene på plads ved at anvende folketællinger til at fastslå befolknings sammensætningen og livsgrundlaget. Dermed er grunden lagt til en indgående behandling af alle samfundets klasser. Og forfatteren lægger en klar økonomisk ramme ned over sin beskrivelse af sognets historie, en ramme som læseren hele tiden kan gribe tilbage til, og sætte de enkelte afsnit i relation til.

En væsentlig undersøgelse for forfatteren er, hvorvidt samfundet fra 1660-

1864 var præget af foranderlighed eller stilstand. Bestandig søger han at sætte sine mange empiriske undersøgelser i forhold til dette problem, og derfor kan han også uden større anstrengelse konkludere, at »stilstand på mange områder overskyggede forandringerne«.

Men der bliver også plads til beretninger om dagliglivet på gårdene, om fattigfolks vilkår, om løjtingernes kulturelle liv og levned og om mulighederne for social mobilitet i et fastlåst landbrugsamfund. En af de muligheder der fandtes for den sociale mobilitet var søfarten, som spillede en væsentlig rolle i Løjt sogn. Den betød dels en mulighed for mindre bemidlede for at avancere på den sociale rangstige, dels en mindre økonomisk afhængighed af landbruget.

Bogens sidste kapitel, der omhandler perioden fra 1864-1970 er som det foregående yderst solidt og gennemarbejdet, og bygget over det samme materielle udgangspunkt, der gør de to afsnit let at læse i forlængelse af hinanden. Som følge af de nationale og politiske problemer der fandt sted i den første halvdel af den behandlede periode, har disse aspekter større vægt i dette afsnit end det foregående.

Også i dette afsnit er forståelsesram-

men den økonomiske udvikling i perioden. Og den har læseren gode muligheder for at forstå, da forfatteren Hans Schultz Hansen ikke går ud fra, at den nationale og internationale udvikling er kendt af alle. For eksempel rides på to linier optakten til 1. verdenskrig op. Den ville de fleste forfattere sikkert betragte som kendt, da historien om »skuddene i Sarajevo« hører til dansk folkeskole-bagage. De to linier sætter imidlertid tingene på plads, og Hans Schultz Hansen kan fortsætte på den lokale udgave af 1. Verdenskrig, så alle er med.

Bogen er gennemgående udmærket illustreret, og billedteksterne tilgodeser nogenlunde de beskrivelser af livsformer og dagligdag, som skulle være med i et afsluttende kapitel, men som blev opgivet på et sent tidspunkt. På ét punkt svigter illustrationerne dog – kort. Bogen indeholder ganske vist mange kort – udskiftningskort og prik-kort over arkæologiske fund. Man skal dog helt frem til side 224, inden et anvendeligt kort over Løjt sogn vises, og vi, der ikke er særlig godt kendt i området, lades i stikken indtil da.

Allan Frandsen

NORDEN

Ulf Näsman og Jørgen Lund (red.): *Folkevandringstiden i Norden*. En krisetid mellem ældre og yngre jernalder. Rapport fra et bebyggelsesarkæologisk forskersymposium i Degerhamn, Öland d. 2.-4. oktober 1985. (Aarhus Universitetsforlag, 1988). 288 s., ill. 168 kr.

Jernalderen er i vælten for tiden. Spændende nye fund og tolkninger gør, at vi historikere ikke længere kan lade som

om Danmarkshistorien startede i vikingetiden, men må prøve på at følge med og vel egentlig også at blande os i debatten. Det er der bla. en mulighed for med nærværende publikation, der i hovedsagen bringer oplæg fra et seminar på Öland, hvor svenske, norske og danske arkæologer, geografer, stednavneforskere og vegetationshistorikere diskuterede bebyggelsesudvikling med særlig fokus på, hvad der i et af bidragene kaldes »Den folkevandringstida